

Anarşizm

Doğu ve Batı Arasında
Tarihsel Bir Bakış

Editör: Kemal Bakır

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....	11
<i>Kemal Bakır</i>	
Doğudan Batıya "Anarşi İrmağı"nın Tarihsel ve Düşünsel Kaynakları: Antik Çin ve Antik Yunan	13
<i>Kemal Bakır</i>	
Aydınlanma, Rousseau ve Anarşizm.....	30
<i>Armağan Öztürk</i>	
William Godwin: Hükümet Karşıtlığından Anarşi Toplumuna	48
<i>Zafer Yılmaz</i>	
Hayaletlere Açılan Savaş: Egoist Bir Anarşist Olarak Max Stirner	67
<i>M. Hanişi Macit</i>	
İnsan Coğrafyacısı: Élisée Reclus Muamması	105
<i>Nazmiye Özgüç</i>	
Emma Goldman: Anarşist, Komünist ve Feminist	152
<i>Kemal Bakır</i>	
Lev N. Tolstoy: Anarko-Pasifizm veya Dini Anarşizm.....	178
<i>Hüseyin Aydoğdu</i>	
Kuram-Eylem Bağlamında Anarşizm ya da Anarşist Olmanın Hikâyesi: Fernando Pessoa'nın <i>Anarşist Banker</i> 'i Üstüne	222
<i>Mustafa Günay</i>	
Toplumcu Anarşizmin Ekolojist Düşünceyle Kesişimi: Bookchin Düşüncesinde Eylem ve Diyalektik.....	251
<i>Armağan Öztürk</i>	
Şizoanaliz: Anarşist Psikanalizin Zemini	271
<i>Özgür Tuburoğlu</i>	
Gilles Deleuze: Şizoanalitik Bağlamda Anarşist Göçebe	291
<i>Gül Turanlı</i>	
Bilim ve Anarşizm İkileminde Paul Feyerabend'in Epistemolojik Anarşizmi	320
<i>Serdar Saygılı</i>	
Anarşizme ve Otoriteryanizme Karşı Minarkizm: Robert Nozick'in Devleti Meşrulaştırma Çabası	337
<i>Ferhat Akdemir</i>	
Aristoteles ve Anarşizmin Antik Kökleri.....	369
<i>David Keyt</i>	

Dokuzuncu Yüzyıl Müslüman Anarşistleri.....	400
<i>Patricia Crone</i>	
Adalet, Düzen ve Anarşi: Pierre-Joseph Proudhon'un Uluslararası Siyaset Teorisi	428
<i>Alex Prichard</i>	
Devrimci Bir Kolektivist: Mihail Bakunin	456
<i>Yıldırım Torun</i>	
Marx'ın Son Savaşı: Bakunin ve Birinci Enternasyonel.....	466
<i>Alvin W. Gouldner</i>	
Anarşist ve Komünist: Pyotr A. Kropotkin.....	505
<i>Yıldırım Torun</i>	
'Tekdüzelik Ölümdür': Kropotkin'in Anarşizminde İnsan Doğası, Çeşitlilik ve Çatışma.....	517
<i>Matthew S. Adams</i>	
Karizma ve Sosyal Hareketler: Errico Malatesta ve İtalyan Anarşizmi.....	539
<i>Carl Levy</i>	
Farklı Türden Bir Anarşist M. K. Gandhi ve Bir Sivil Itatsızlık Örneği Olarak Satyagraha	559
<i>Bahattinur Mönkü</i>	
Paul Goodman'ın Anarşist ve Özgürlükçü Eğitim Anlayışı: Escuela Moderna ve Summerhill School Örneği	586
<i>Alper Bilgehan Yardımcı</i>	
Cumhuriyet Dönemi Türk Düşünürlerinde Anarşizm Görüşü	604
<i>H. Haluk Erdem</i>	
Nurettin Topçu'nun İsyan Ahlakı ve Anarşizm	617
<i>Ali Osman Gündoğan</i>	
İslâmi İktidarın Ötekisi: Anarşizm?	626
<i>Hulusi Ertağrul Umudam</i>	
Ursula K. Le Guin'in Romanlarında Postmodern Anarşizm	649
<i>Lewis Call</i>	
Anarşizm ile Postanarşizm Arasında Anarşi İmkânı	673
<i>Soner Kavuncuoğlu</i>	

PAUL GOODMAN'IN ANARŞİST VE
ÖZGÜRLÜKÇÜ EĞİTİM ANLAYIŞI:
ESCUELA MODERNA VE
SUMMERHILL SCHOOL ÖRNEĞİ

Alper Bilgehan Yardımcı*

Giriş

Paul Goodman, 1960'larda modern Amerikan toplumunun organize sistemi içerisinde dönemin gençliğinin sorunlarını ön plana çıkaran '*Growing Up Absurd: Problems of Youth in the Organized System*' (Saçmayı Büyütmek: Organize Sistemde Gençliğin Problemleri, 1960) eseri ile sosyal bir eleştirmen olarak ön plana çıkmıştır. Amerikalı bir düşünür olan Paul Goodman'ın kısa öyküler, romanlar, şiirler ve makalelerden oluşan çalışmaları, siyaset, sosyal teori, eğitim, kentsel tasarım, edebî eleştiri, hattâ psikoterapi gibi geniş bir yelpazeye dağılmıştır. Onun temel argümanı (1960: 9-10) tek bir merkez etrafında örgütlenen teknoloji toplumunun başarısızlıklarını eleştirerek, mevcut düzenin insanın doğasına uygun bir biçimde yeniden inşasını vurgulamaktadır. Goodman'ın yeniden inşa süreci içerisinde insan doğasına önem veren faaliyete dayalı anarşist ideolojisi, sorumluluk duygusunun homojen bir şekilde bireyler arasında paylaşılması gerektiğini vurgular. Goodman merkezî olmayan siyaset anlayışı ile kendisini Amerikan siyasetinin ve kültürünün karşısında yer alan bir pozisyonda konumlandırmaktadır (Honeywell, 2011: 1).

---

* Doç. Dr. Alper Bilgehan Yardımcı, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü.

Diğer bir deyişle Goodman (1960: 36), anarşist geleneği formüle etmek amacıyla 20. yüzyıl Amerikası'nın içinde bulunduğu mevcut durumdan yola çıkarak eleştirilerini ademimerkeziyetçilik, katılımcı demokrasi, özerk toplum temaları üzerine temellendirmiştir.

Goodman'a göre, sosyal, kültürel, ahlâk ve eğitim gibi alanlarda uygulanan kurallar günümüz devletlerini etkisi altına alan kapitalist düzen tarafından belirlenmektedir (Bakır, 2016: 110). Bu durum Goodman'ın da içerisinde bulunduğu anarşist düşünürler tarafından kabul edilebilecek bir husus değildir, çünkü anarşistler mevcut düzenin ve sosyal yaşamın otorite ve itaat yapılarıyla güçlendirilen belirli yaklaşımlar ile kontrol altına alınmasını, insanların fikirlerini özgürce ifade edemeyeceği, bir nevi entelektüel bir hapishane içerisinde yaşaması anlamına geleceğinden dolayı karşı çıkmaktadırlar (Sheean, 2003: 122). Aynı nedenlerden dolayı Goodman, modern liberalizm ve Marksizm gibi alternatif radikal ideolojileri yerinden yönetim düşüncesi ve sosyal mühendislik konusundaki eğilimleri dolayısıyla reddetmektedir. Goodman için anarşizm, özgürlük ve toplumsal değişime yeterli düzeyde arka çıkabilecek tek ideolojik çerçeve olarak görülmektedir. Ona göre (2010: 143), "anarşizm ya da daha iyisi, anarko-pasifizm (toplumsal değişim hareketleri içerisinde örgütlü şiddete ve kurumlara karşı çıkan anarşist anlayış) günümüzün gelişmiş toplumlarının bürokrasilerini, karar verme konusunda aşırı merkezileşmelerini ve sosyal mühendislik gibi problematik durumlarını ve tehlikelerini tutarlı bir şekilde öngörmüştür".

Siyaset, sosyoloji ve felsefe gibi çeşitli alanlar içerisinde etkili olan anarşist kuramlar, radikal bir söylem olarak eğitimcileri ve araştırmacıları yeni öğretilere ve uygulamalara teşvik etme konusunda itici bir güç oluşturabilmektedirler. Anarşist yaklaşımlardan eğitim kuramı ve araştırmalara yönelik daha belirleyici bir rol alması beklenmektedir, ancak bu yaklaşımlar mevcut radikal akademik görüşü büyük ölçüde etkisi altına alan Marksizmin eğitim alanında gösterdiği aynı etkiyi gösterememiştir. Anarşist düşünceleri eğitim alanı içerisinde daha etkili ve görünür kılabilmek amacıyla Paul Goodman, Francisco Ferrer ve Alexander Neill'in ileri sürmüş olduğu çeşitli düşünceler, girişimler ve uygulamalar ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda Goodman'ın anarşizme ilişkin düşünceleri ile bu çalışma sıkı bir anarşizm tahlili, eleştirisi ve felsefesinden öte anarşist anlayışın

eğitimdeki uygulanabilirliğine yönelik bir soruşturma içerisine girmekte ve anarşist yaklaşımın mevcut eğitim sistemlerinden hangi yönleriyle farklılaştığını, sonucunda etkili bir eğitim anlayışı ortaya koyup koyamadığını tartışmaktadır.

Anarşizm Nedir? Ne Değildir?

Paul Goodman'ın hiyerarşilere, kurumsallaşmış güç yapılarına ve meşru olmayan otoritelere karşı çıkan anarşist anlayışını temellendirmeden ve ileri sürülen anarşist eğitim anlayışlarının uygulamalarına geçmeden önce anarşizmden ne anlaşılması gerektiğine ilişkin bilgi vermek gerekir. Toplum genelinde anarşizme yönelik algı, anarşizmin düzensizlik, şiddet, yıkım, tehlike, kargaşa ve belirsizlik gibi unsurlar ile birlikte değerlendirildiği, hattâ anarşizmin bu kelimelerle özdeşleştirildiğine yöneliktir (DeLeon, 2008: 5). Ancak anarşizm genel kanının aksine karşılıklı yardımı, sosyal adaleti, katılımcı ve iş birliğine dayalı bir toplumu öngörmektedir. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, anarşist kuram hukuksuz bir düzeni, şiddeti, kaosu ve bireylere yapılan baskıcı bir anlayışı temsil etmemektedir (DeLeon, 2008: 3). Alexander Berkman anarşist düşünce ve faaliyete ilişkin yanlıcı düşünceleri bertaraf etmek ve anarşizmin yanlış tanımlanmasının önüne geçebilmek amacıyla *Anarşizm Nedir?* adlı eserinde düşüncelerini şu şekilde aktarmaktadır:

Anarşizm kaos ya da düzensizlik, hırsızlık ya da cinayet değildir. Herkesin birbirine karşı olduğu bir savaş anlamına da gelmez. Barbarlık ya da insanın vahşi doğa durumuna dönüşü olarak da tanımlanamaz. Anarşizm bütün bunların tam tersidir (2003: xv).

Basitçe anarşizm katı hiyerarşilere, zorlayıcı yöntemlere ve kapitalist ideolojik yapılara meydan okumak ve bunlar üzerine yeniden düşünmek anlamına gelmektedir. Anarşizm insanların arzularını tarihsel süreç içerisinde tasarlanmış sosyal normlardan kurtarma amacı gütmekte, sosyal adalet ve karşılıklı yardımlaşma üzerine inşa edilmiş, birbirleriyle etkileşim içerisinde olan organik topluluklar yaratma amacı gütmektedir (Bowen ve Purkis, 2018: 6).

Bu bağlamda anarşistlerin ön plana çıkardığı kaygılarının merkezinde insanların sosyal adalet ve karşılıklı yardımlaşmaya dayalı topluluklar oluşturma yeteneklerinin otoriteler ya da devletler tara-

findan engellenmesi gelmektedir. Otoriteler söylemleri, kullandıkları araçları, cezai önlemleri ve hiyerarşik örgütlenmeleri ile insanların birbirleriyle temasa geçmelerine, onların barış içerisinde yaşamalarına ve arzu ettikleri takdirde aracısız bir şekilde yönetimle iletişime geçmelerine fırsat vermemektedirler (DeLeon, 2008: 5). Goodman bu durumu bütün modern toplumların ve özellikle Amerikan toplumunun derinden hissettiğini ifade etmektedir. Çünkü modern toplumlar endüstriyel makinenin yararına örgütlenerek, insanın kendi doğasına yabancılaşmasına yol açmaktadırlar. Goodman (2010: 14) Amerikan toplumundaki mevcut baskı ve hoşnutsuzluğun hattâ savaş durumunun alt metninde bu yabancılaşma durumunun olduğunu belirtir. İşlevsel olmayan toplumun sorunlarının çözümü ise karşılıklı yardımlaşma, anlamlı çalışma ve karar verme neticesinde bireyselliğin ön plana çıkarılmasıyla kişinin gerçek doğasına geri dönmesinden geçmektedir.

Anarşizm ve Eğitim

Goodman modern toplumun kurumsal çerçevesine ilişkin iddianamesinde kişinin gerçek doğasına geri dönüşü sağlamanın en etkili yollarından biri olarak eğitimi ve eğitim faaliyetinin gerçekleştiği okulları göstermektedir. O ideal toplumsal düzenin oluşturulması ve özgürlüğü önceleyen bir eğitim anlayışının yerleştirilmesi amacıyla mevcut eğitim sistemini anarşist yaklaşımlar çerçevesinde yeniden düzenlemeye çalışmaktadır. Goodman'ın görüşlerine yansıyan anarşist düşünce, pedagojik olarak eğitim alanında ideal insan ilişkilerinin ön plana çıkarılmasına ve bu ilişkilerin yeniden düzenlenmesine odaklanmaktadır (Bakır, 2016: 119). Anarşist eğitim konusunda belirgin tema birey için özgürlüğü meydana getiren hususları tasvir etmek amacıyla bireyin akıl, bağımsızlık, özerklik ve özgüven gibi unsurlarına vurgu yapmakta ve anarşizmin itici gücünü insanların yaratıcılığını ortaya çıkarabilmek için bir uyarıcı olarak kullanmaktadır (Honeywell, 2011: 4).

Goodman, bireylerin düşünce ve değerler gibi hayatlarına ilişkin kendi kararlarını verebilme bilincine sahip oldukları takdirde tam anlamıyla bireyin özgürlüğünden bahsetmenin mümkün olabileceğini ifade etmektedir. Bu noktada eğitimin rolü bireyin özgür irade-

ların doğası gereği birbirlerinden farklı olduklarını vurgulayıp, bu farklılıkların geliştirilmesi ile öğrencilerin yaratıcılıklarını ön plana çıkarmanın olanaklarını aramaktadır. Nasıl ki hiçbir bir bitkinin yaşayamadığı 'Ölüm Vadisi'² olarak adlandırılan alanda zeminin altında yeşermeye hazır bekleyen tohumlar yeterli düzeyde yağmur yağdığında yani gerekli koşullar sağlandığında potansiyellerini gerçekleştirip filizlenebiliyorsa, öğrenciler de onlara gerekli imkânlar ve koşullar sunulduğunda kendi potansiyellerini ve yaratıcılıklarını ortaya koyabileceklerdir. Bu çerçevede, öğrenciler özgür bırakıldıklarında toplumda kaosun ve anarşinin hâkim olacağı düşüncesinin yersiz bir düşünce olduğu ortaya konulmakta, anarşist eğitim uygulamaları neticesinde mutlu, kendini gerçekleştirmiş, topluma entegre olmuş bireyler düşünürler tarafından arzulanmaktadır. Neill'in da belirttiği üzere "bir okulun nevrotik bilim insanları ya da bilginler yetiştirmesi yerine, mutlu sokak temizleyicileri yetiştirmesini tercih etmek daha doğru olacaktır" (Gribble, 2018: 186).

Kaynakça

- Bakır, Kemal (2016), "Paul Goodman: Siyasette, Eğitimde/ Gençlikte ve Hayatta Devrim", *Doğu Batı*, (79): 105-124.
- Berkman, Alexander (2003), *What is Anarchism?* (Oakland California: PM Press).
- Bookchin, Murray (1977), *The Spanish Anarchists: The Heroic Years, 1868-1936* (Free Life Editions).
- Bowen, James ve Purkis, Jonathan (2018), "Introduction: Why Anarchism Still Matters" *Changing anarchism* içinde (Manchester: Manchester University Press).
- Chomsky, Noam (1973), *For Reasons of State* (New York: Pantheon).
- DeLeon, Abraham (2008), "Oh No, Not the 'A' word! Proposing an 'Anarchism' for Education. *Educational Studies*, 44(2), 122-141.
- Ferrer, Francisco (1913), *The Origins and Ideals of the Modern School* (Londra: Watts) (çev. Joseph McCabe).
- Goldman, Emma (1911). *Francisco Ferrer and the Modern School* (USA: Library of Alexandria).

---

² "Death Valley": Amerika, Güney California'da yer alan bir çöl vadisidir. Dünyanın en sıcak alanlarından birisi olan Ölüm Vadisi'nin belirli kesimlerinde hiçbir bitki yetişmemektedir.

- Goodman, Paul (1960), *Growing Up Absurd: Problems of Youth in the Organized System* (New York: Random House, Vintage Books).
- Goodman, Paul (1969) *The Present Moment in Education* (New York: New York Review of Books) (yeni basım: Taylor Stoehr ed., *Drawing the Line: The Political Essays of Paul Goodman* (New York: Free Life Editions, 1977).
- Goodman, Paul (1971), *Compulsory Miseducation* (Harmondsworth: Penguin Books Ltd.).
- Goodman, Paul (2010), *New Reformation: Notes of a Neolithic Conservative* (Oakland California: PM Press).
- Goodman, Paul (2011), *The Paul Goodman Reader* (Oakland California: PM Press) (Ed. By Taylor Stoehr).
- Goodman, Paul and Goodman, Percival (1960), *Communitas: Means of Livelihood and Ways of Life* (New York: Vintage Books).
- Gribble, David (2018), "Good News for Francisco Ferrer - How Anarchist Ideals in Education have Survived Around the World" *Changing Anarchism* içinde (Manchester: Manchester University Press).
- Honeywell, Carissa (2011), "Paul Goodman: Finding an Audience for Anarchism in Twentieth-century America", *Journal for the Study of Radicalism*, 5(2), 1-33.
- Kunter, Zeynep (1995), "Gestalt Therapy", *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(7), 189-197.
- Neill, Alexander Sutherland (1960), *Summerhill: A Radical Approach to Child Rearing* (New York: Hart Publishing Company).
- Perls, Frederick S., Hefferline, Ralph F. ve Goodman, Paul (1971), *Gestalt Therapy: Excitement and Growth in the Human Personality* (Londra: Souvenir Press).
- Purkis, Jonathan ve Bowen, James (2013), *Changing Anarchism: Anarchist Theory and Practice in a Global Age* (Oxford: Oxford University Press).
- Sheehan, S'ean (2003), *Anarchism* (Londra: Reaktion Books).